

this collision in the communication of man and machine, users today have at their disposal a graphical user interface. To facilitate user experience in computer science, the user's audio interface (VUI – voice user interface, Apple's Siri example), as well as the perceptual user interface (PUI – perceptual user interface, is based on integrating visual and audible perception of gestures and sounds as user interfaces teams); in neurobiology, work is underway on the brain-human interface (BCI), which greatly simplifies communication with devices to those who have certain physical characteristics. But the responsibility for interpreting the results is still for the human.

References:

1. Jenkins H. et al. Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century. Cambridge: MIT Press, 2009.
2. Liu A. The state of the Digital Humanities: A Report and a Critique // Arts and Humanities in Higher Education. 2001. № 2.1 – 2. С. 8-41.
3. Moretti F. Graphs, maps, trees: abstract models for a literary history. London: Verso, 2005.
4. Moretti F. Distant reading. London: Verso, 2013.
5. Negroponte N. Being Digital. New York: Vintage, 1996.
6. Rainie H., Wellman B. Networked: The new social operating system. Cambridge: MIT Press, 2012.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Черняк Д. С.

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, політології та українознавства
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

Сучасне українське суспільство переживає процес всеосяжних кардинальних змін, що зачіпають не тільки основні сфери суспільного життя, але й життя індивідів. Починаючи з 90-х років ХХ століття, українське суспільство характеризується як таке, що охоплене соціальною кризою, що набуває рис перманентного процесу, проявляється різким розшаруванням населення за рівнем доходу, ломкою політичних та економічних відносин, низькою адаптивністю до перетворень, спрямованістю на стратегію виживання, формуванням маргінальних прошарків, руйнуванням системи традиційних цінностей, ідеологічних стереотипів, стилів мислення та діяльності, звичного укладу життя, культурною дезорієнтацією, наростанням соціально-психологічної напруженості, втратою впевненості у власних силах, синдромом недовіри, невпевне-

ністю та песимістичним уявленням про майбутнє, зростанням у населення проявів негативних емоцій (почуття небезпеки, озлобленість, роздратованість, втома, апатія, тривожність). Такі перетворення болісно сприймаються індивідами і можуть бути охарактеризовані як травмуючі.

Для аналізу змін українського суспільства кінця ХХ – початку ХХІ століття може бути використана концепція соціокультурної травми відомого польського соціолога П. Штомпки. Теоретичний конструкт, запропонований вченим, дозволяє не просто фіксувати певний стан, а аналізувати процеси в протяжності. Зокрема, травма на його думку, це процес, що включає в себе наступні послідовні стадії: структурне та культурне минуле (середовище, що сприяє виникненню травми); травматична подія чи ситуація (стан напруги, пов'язаний з конкретною соціальною зміною, призводить до порушення звичного способу життя, моделей поведінки та мислення); способи визначення, інтерпретації травматичних подій; травматичні симптоми (проявляються на біологічному, демографічному рівні колективності, на рівні соціальної структури та культури); посттравматична адаптація, подолання травми [3, с. 8]. Завершенням травми, на думку дослідника, можна вважати процес консолідації культури. Оскільки «травма» характеризується як стан порушення нормальності, а природі людини властиве прагнення до екзистенціальної безпеки, відповідно індивіди будуть вдаватися до різних адаптаційних стратегій, важливою рисою, на думку польського вченого, є тенденція до самотрансцендентності – «здібності виходити за власні межі, прориватися через стримуючі труднощі за допомогою навчання, тренування, самоконтролю, просування вперед» [4, с. 65].

Кризова ситуація сприяє запуску спонукальних механізмів особистісної поведінки, які змушують людину протидіяти подальшій деструкції, внаслідок чого виникають нові конструктивні моделі поведінки, які поширюються в суспільстві і сприяють його оновленню. Послаблення суспільних регуляторів поведінки компенсується посиленням Я-концепції, усвідомленням людьми власної відповідальності за своє життя.

Основою успішного подолання наслідків соціальної травми можна вважати наявність життєвих ресурсів, до яких варто віднести: психофізіологічні, соціальні, особистісні, матеріальні, організаційні, символічні. Зокрема, П. Штомпка, визначаючи умови, що пом'якшують чутливість індивідів до травми, акцентує увагу на доступі до культурного, соціального, економічного та політичного капіталу. За даними соціологічних досліджень в складних несприятливих макросоціальних умовах, важливим фактором стабілізації суспільства залишається найближче соціальне оточення, мікросередовище виконує функцію соціально-психологічної та матеріальної підтримки індивіда, пом'якшуючи стресові ситуації, допомагає у вирішенні проблем. Особливої ваги набувають особистісні характеристики: сила волі, характер, почуття компетентності, схильність до інноваційних ідей, підприємливість, стресостійкість, вміння навчатися, вираженість мотиву досягнення, відкритість новому, здатність йти на ризик, оптимізм тощо. Виключну роль відіграє соціальний капітал, що включає в себе рівень та якість освіти, прагнення навчатися, наявність соціального досвіду.

Американський соціолог П. Сорокін, автор монографії «Человек и общество в условиях бедствий» зазначає, що «ми живемо в умовах найбільшої кризи за

всю історію людства... Криза набула універсального характеру та охопила всю нашу культуру та суспільство. Вона охопила всі форми соціальної, економічної та політичної організації, весь образ життя та мислення» [1, с. 236]. Хоча робота П. Сорокіна вперше видана в 1942 році, вона не втратила своєї актуальності; змінився характер соціальних катаклізмів, проте їх соціологічна складова та закономірності людської поведінки, описані дослідником, залишаються тими ж самими. П. Сорокін виділяє 18 тенденцій, що будуть наростати в результаті загострення кризи культури та суспільства, серед яких: посилення емоційної та ефективної нестабільності, роздратованість, почуття депресії, примноження розумових розладів, неврозів та психічних захворювань, апокаліптичних настроїв в тій чи іншій формі та інші. «Суспільство, пише П.Сорокін, стане «бедственно-озабоченным». Для мільйонів людей життя перетвориться на нескінченне тривожне очікування, що супроводжується почуттям невідомості та відчуттям постійно загрожуючої небезпеки» [1, с. 241]. Проте сам вчений надає «рецепт лікування», що може послабити вплив негативних тенденцій на суспільство та індивіда, мова йде про створення інтегрованої системи цінностей та почуття морального обов'язку [1, с. 243].

Відсутність загальнонаціональної згоди щодо майбутнього розвитку суспільства, ідейно-духовна криза спонукають до пошуку відповідей на сенсожиттєві питання. Допомогти в самостійному пошуці відповідей на моральні питання суспільного буття, сенсу життя, формуванні культурної, громадянської, комунікативної компетентності, розробці концепцій інтеграції та консолідації суспільства можуть соціально-гуманітарні науки, пізнавальний та світоглядний потенціал яких на сьогоднішній день применшується.

Соціально-гуманітарні науки сприяють формуванню наукової картини світу, уявлень про права та обов'язки, свободу; сприяють самореалізації індивіда; формують готовність до солідарності, громадянську та персональну відповідальність, толерантність, культуру мислення, здатність самостійно виносити судження, давати оцінку явищам та подіям суспільного життя. Саме соціально-гуманітарні науки, та зокрема філософія, відіграють адаптаційну та життєстверджуючу роль для індивіда, сприяють формуванню гуманістичних цінностей та ідеалів, виконують функцію інтелектуальної терапії та привчають мислити.

Література:

1. Сорокин П.А. Человек и общество в условиях бедствий: Влияние войны, революции, голода, эпидемии на интеллект и поведение человека, социальную организацию и культурную жизнь / Пер. с англ., вступ. ст. и примеч. В.В. Сапова; отв. ред. И.А. Федоров. СПб., 2012. 336 с.
2. Философия: учеб. пособие / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко. М., 1996. 512 с.
3. Штомпка П. Социальное изменение как травма. Социологические исследования. 2001. № 1. С. 6-16.
4. Штомпка П. Социология социальных изменений / Пер. с англ. под ред. В.А. Ядова. М., 1996. 416 с.